

את המשלה מפני ביזבוז מיליוני ל"י

כאילו כדי להדגים את ההתעלמות מנקודה זו, בא גורלה של ועדת מליחות הכינרת, שהיתה מורכבת ממומחים משרדים שונים. היא פורקה לפני כשנה. כאשר נשאל אהרן וינר על כל עניין ההמלחה, הצטדק: "היתה כאן השפעה צדדית של תנאי אקלים לא-נוחים במיוחד. אולם בנקל אפשר להוכיח כי פיתוח אינטנסיבי של שטחי שלחין באזור החולה — הוא הוא אשר לחובתו יש לוקוף חלק לא-מבוטל בעליית רמת המליחות של ים כינרת."

אולם פירוטו תה"ל עצמו קובעים כי רוח המים עקב ייבוש החולה, מספק את מרבית המים הנצרכים בסביבות החולה. "יש להזהיר בפני נגמה להקל באחריות תה"ל למצב, ולהעמיד את החקלאים בדרום במלחמה נגד החקלאים בצפון," כותב מחבר הדו"ח. והוא שואל: "מדוע לא הזהיר המתכנן ולא דרש לערוך נסיונות חקלאיים בשימוש במים מלוחים? רק אשתקד פנתה תה"ל לתחנת הניסיונות בחובות, ביקשה להתחיל בניסיונות בנידון."

★ ★ ★

מה רע במיהול?

כאן חוזרת השאלה שהוצגה בראש מאמר זה: איך מתקנים את הפשע הגדול? לדברי תה"ל, קיימת אפשרות אחת בלבד: מיהול.

מיפעל זה מתוכנן לצורכי מהילה בלבד. כלומר: לספק כמות גדולה של מים מתוקים, למהילת המים המלוחים שיישאבו מן הכינרת. המים יישאבו מן המקורות, יופנו למקום חיבור עם המוביל הארצי. על כל מ"ק של מים מתוקים אפשר יהיה להזרים שני מ"ק מים מלוחים.

אין זו תוכנית חדשה. היא הועלתה כבר ב-1958 בפני ועדת פרץ נפתלי. אלא שאז היה אויבה העיקרי אותו אהרון וינר עצמו, שכיום מבקש עבורה כסף רב. הוא אפילו פירסם אז חוברת בת 44 עמודים, ששיכנעה לגמרי את הוועדה לנטוש את הרעיון.

הסיבות העיקריות: ● המיהול ינצל מים ממקורות שונים אשר צריכים להזין את המוביל הארצי. הטייתם של המים לצורכי מיהול זה תגביר את המליחות, העומדת כבר כיום ממילא על אחוז גבוה למדי.

● המלחמה המוגברת של מי הכינרת, שלא יישאבו למוביל הארצי אלא יישארו בתוכה, תפגע בחקלאות הצורכת מים ישר מן האגם: עמק הירדן ועמק בית-שאן, הגליל התחתון וסביבות הכינרת.

● תיכנון המיהול נעשה בצורה בהולה, ללא כל בדיקות יסודיות של השרות ההידרו-לוגי, השרות המטאורולוגי, המכון הגיאולוגי והמרכז לתיכנון חקלאי.

● ביצוע המיהול ימשך זמן רב. על כן אין הוא בבחינת תרופה מיידית. ואם כבר — אפשר לדחותו לעוד זמן מה, להשלמת מחקרים יסודיים.

● מיפעל זה, לטענת וינר כיום, ישלח על ההשקאה בעמקי הצפון, ימנע ביזבוז במים. האם עבור זה יש להשקיע מיליוני לירות? הרי אפשר למנוע ביזבוז ולהקציב מים לאזור, כשם שמקצים לאזורים אחרים במדינה, בהוצאות הרבה יותר קטנות.

כדי לחזק את דרישתו, מגופף וינר בסיסמות המקודשות ביותר. התוכנית, הצהיר, תחליף חירום לשימוש במי הכינרת. אם הכינרת תורעל, למשל, מגיב הדו"ח: "ידוע בישראל, שכדי להשיג משהו — טוב לנגן על נימת הבטחון. במקרה זה טענה זו לא יכולה לתפוס. כי את המיפעל-הארצי תיכננו עם כל גורמי הבטחון."

לכל הטענות האלה, משיב וינר: אין ברירה. מוכרחים למהול את המים המלוחים. כה משוכנע היה, שאין דרך אחרת אלא מהילה וכי איש לא יתנגד לה, שברגע שגמרו אומר תה"ל לבצע את המיהול, מיהר וינר להזמין צינורות פלדה — לפני שהממשלה אפילו ידעה על קיום תכנית למיהול זה.

★ ★ ★

מה הפיתרון?

למחבר הדו"ח של ברייהודה יש הצעה אחרת לפיתרון בעיית המליחות: אגירה תת-קרקעית.

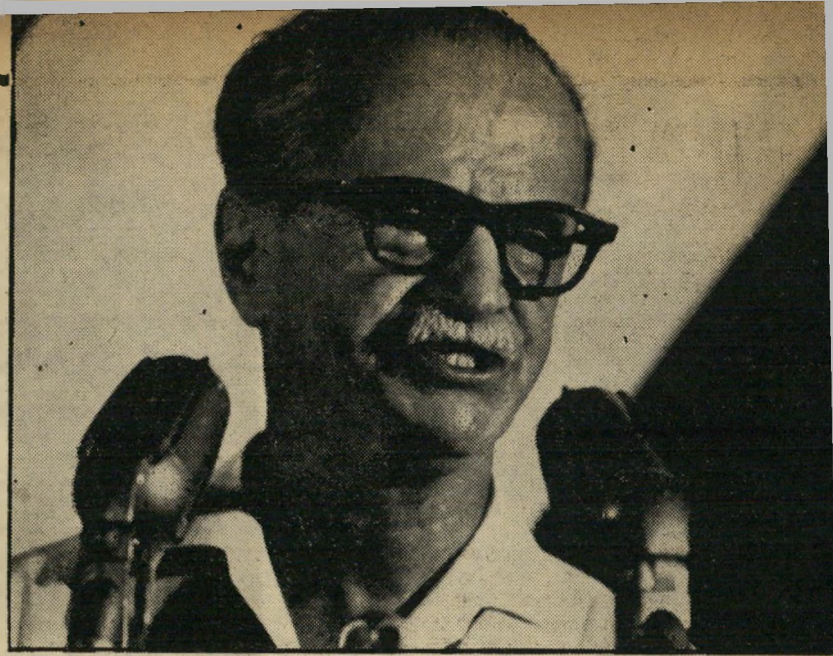
במיקרה זה הוא משבח עבודה שנעשתה על-ידי תה"ל, בשיתוף עם סוכנות של הא"ם. נעצרו מי גשמים, שחילחלו לאחר מכן אל תוך האדמה. התוצאות הבדוקות: הוגדל מאגר המים, הוקטן אחוז המליחות. את הידע הזה, שאין לו דומה בעולם כולו, אפשר לנצל כדי להחזיר אל ביקעת הירדן הצפונית ואל מקורות הונת הכינרת מים בקנה-מידה נרחב ביותר. כיום זורמים מים אלה לאפיקים אחרים, בלתי מתוכננים ובלתי-מנוצלים.

פיתרון נוסף: הפעלת מכונת-התפלה, לפי שיטות שכבר נבדקו. בעזרת טורבינות-ענק, לדברי הדו"ח, אפשר להתפיל עשרות מיליוני מ"ק, מבלי לגרוע במאומה מרזרבת המים של המדינה, אלא להיפך. יתרונות התפלה, לדברי הדו"ח: "הוספת מים למשק הארץ, נסיון חשוב לגבי עתיד משק-המים בארץ, אפשרות מימון בינלאומי לניסיון כזה. יתכן והקמת המפעל אף תהיה מהירה מאשר מיפעל חולה דרומי."

ברור, כי פיתרון זה דורש זמן רב. אולם פשעים כה נוראים כמו אלה שנעשו בכניית המוביל הארצי, אי-אפשר לתקן על-ידי המצאת-פלא. מהיום למחר. להיפך: אסור לחפש פתרונות-פלא מהירים, כי פירושם בהילות, העדר מחקר, בדיקות בלתי-מספיקות. כל אלה הם גורמים מובהקים ליצירת כשלונות. ומשק-המים של המדינה שוב אינו יכול לסבול כשלונות. כי כל כשלון נוסף, בקנה-מידה ארצי, עלול להמיט אסון על הארץ ועל משקה.

לכן יש חשיבות מיוחדת להמצאה האחרונה הכלולה בדו"ח, ואשר תשמש נושא לדיון בחודת השרים המיוחדת: להבא יש להנהיג פיקוח מדעי ומקצועי על פעולות תה"ל: שהחברה הלאומית, המופקדת על האוצר היקר ביותר של ישראל, לא תישאר אהונה פרטית ומסוגרת של אדם אחד.

כי כאשר אדם אחד מתכנן, חוקר, ומבצע וניכשל — הוא נוטה גם לטשטש את תוצאות הכישלון, או לחפש פתרונות-סרק יקרים לא פחות מן הכישלון הראשון.

מזמון הדו"ח הפודי ישראל ברייהודה המתכנן גם מבצע, גם מבקר — וגם מטשטש

וּו ביקש תה"ל להקטין על הנייר את הוצאות המוביל.

כאשר גמר לחשב את הוצאותיו, קבע את מחיר המים לעתיד — מבלי להכניס לחישובו אף פרט אחד שתוצא על אחזקת המיתקנים העצומים. אין פלא, אפוא, שאומדני ההוצאות עלו בלי הרף, קפצו מ-140 מיליון ל"י ל-300 מיליון ל"י.

★ ★ ★

מליחות בכינרת

רידיעות על מליחות המים שיועברו במוביל-הארצי, זיעזעו את הארץ רק בחודש ימים האחרונים. אולם הבעיה היתה ידועה זמן רב לפני כן. עוד לפני שנחפר המטר הראשון בתוכנית-הענק, בשנת 1950, כתב פרופסור א. דה לאו מהסנינון העברי תזכיר,

ח ט א ע ל כ נ ע נ

ובו דרישה להטות את המעינות המלוחים הידועים, המשתפכים לכינרת. כעבור שנה חזר על דרישה זו במכתב שני, אל אנף-המים במשרד-החקלאות. איש לא שעה לאזהרותיו.

פרופסור דה לאו לא היה יחיד. ד. קובלנוב מהסוכנות, ופרופסור א. חלמן מארצות-הברית, הזהירו אף הם מפני סכנת ההמלחה. תמיד השיבו אנשי תה"ל, כי הודת המליחות תבוצע על-ידי הטיית המעינות המלוחים. אך, למרבה הצער, לא יכלו לעשות זאת מטעמים שונים. טעמים אלה, יש להניח חייבים אישור הממשלה. אבל הממשלה לא נתנה שום אישור הקובע שאותן בעיות מוגעות אומנם את הטיית המלוחים.

רק ב-13.3.63 הודיע נציב המים, מנחם קנטור, שהצד המדיני של הטיית המעינות המלוחים הובא בפני הממשלה — והיא קבעה שאין המיפעל עומד בסתירה להתחייבויות העומדות בפניה.

בתוכנית ההשקעות, שהוגשה ב-1958 לועדת פרץ נפתלי המנוח לבדיקת המוביל-הארצי, אומנם הוכנס סעיף להטיית המעינות המלוחים. אך רק השנה החלו בביצוע תעלת ההטייה. "חמש שנות זרימת המלח לכינרת," קובע הדו"ח, "היו גורליות."

לפי המסורת הנוצרית, שנקבעה עוד בימי תלמידיו של ישו, ישב שם האנטיכריסט. הרמאי שיקרא לעצמו בשם אלוהים, יוביל את האנושות לאבדון, ואחריו יבוא המשיח. על פי מסורת, שנקבעה בימי הקיסר קליולה המסורף, יבוא האנטיכריסטוס לי ירושלים דווקא מרומא, והוא יהיה אפיפיור.

תעופה לא נותנים לירוק

בדיחה עממית מספרת על שני יהודים שישבו בחשמלית. כאשר הופיע המבקר, הזהיר האחד את חברו: "מזה עליך להזהר, הוא אנטישמי. אתמול אסיל לא נתן לי לירוק בחשמלית."

מיקרה דומה של "אנטישמיות" מתרחש לאחרונה בענף משרדי הנסיעות וקויה-התעו" פה בארץ. המבקר קשוח-הלב הוא ג'ק פטרסון, שליח א.א.ט.א., האירגון הבינלאומי של חברות-התעופה. השליח בודק, כמה חברות-תעופה גדו"לות, שמרכזן או סניפיהן בארץ, הרגישו כי אחוז גדול מדי של כרטיסי-התעופה נמכר דווקא על-ידי חברות התעופה הקטנות. חקרו ומצאו, שבמשך שנים קיים ה"נוהג הידידותי להעניק למשרדי-הנסיעות ע"מ לה נוספת של 7% מתחת לשלוחן, כאשר הם מעבירים נוסע באמצעות חברות-טיסה קטנות מסוימות. רבו גם המקרים של הענקת מתנות, כגון שהות בבתי-מלון יקרים בארץ ובחול על חשבון קויה-התעופה האלה, וטיסות חינם לעובדי משרדי הנסיעות — כולל נשי ח"ב מנהלים, ידיוותיהם וידידיהם הקרובים. ח"ב רות התעופה הגדולות החליטו להגיש תלונה על תחרות זו. פטרסון הוא "אנטישמי" אמיתי. הוא איננו מקבל מתנות, אינו מרשה שיומינו אותו לארוחות, או שיארחו אותו בבתי-מלון יקרים. הוא הלך ממשרד-נסיעות אחד למשנהו, בדק את רשימות העובדים. הוא עבר מחברת-תעופה אחת לשניה, בדק את רשימת הכרטיסים המוילים שהוצאו — כשהוא מחפש בה שמות של עובדי משרדי-הנסיעות. עד כדי כך היקשה את לבו לסבל הבריות, שאפילו בדק מי קיבל את תיקי הבד שחברות התעופה רשאיות למסור רק לנוסעי המחלקה הראשונה, ואשר נע"רות-זוהר מתגדרות בהם בחופי הים.

הדבר הראה את אותותיו הראשונים. כמה מקויה-התעופה הקטנים, ששרותיהם מוגבלים לתחנות בודדות באירופה ולטיסות מועטות, החלו נתקלים יותר ויותר בקשיים במכירת כרטיסיהם, בלי מריחת הכפיים. כי המחיר אחיד לכולם, וגם השרותים פחות או יותר על רמה אחידה. פשוט קשה להיות יהודי.